

ماهیت و مؤلفه‌های شادی در آموزه مهدویت با تأکید بر عنصر امید

بهروز محمدی منفرد^۱

محمد کاکاوند^۲

چکیده

شادی و نشاط از مهم‌ترین نیازهای فطری هر انسانی بوده و دین مبین اسلام نیز در راستای ایجاد آن برنامه دارد. آنچه در این پژوهش اهمیت داشته و هدف اصلی آن به‌شمار می‌آید، بررسی ماهیت و مؤلفه‌های شادی و نشاط در اندیشه مهدویت است. با توجه به توصیه‌های روایات، به حزن و اندوه در فراق امام مهدی عج در قالب‌هایی چون دعای ندبه، چنین به ذهن متبادر می‌شود که زندگی منتظر امام مهدی عج همواره اندوهگین است؛ بنابراین مسئله - ای که باید مورد توجه قرار بگیرد این است که «آیا مؤلفه‌های مهدویت سازگار با اصل شادی و نشاط هستند؟» فرضیه ما این است که در اندیشه مهدویت، جنسی از شادی و نشاط وجود دارد که با شادی و نشاط امروزی متفاوت است. ما در این نوشتار از روش جمع‌آوری داده‌ها، توصیف و تحلیل آن‌ها، جهت دستیابی به جواب مسئله استفاده کرده‌ایم. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که در باورداشت مهدویت شاهد تکمیل و تعالی شادی و نشاط هستیم. در آموزه‌های مهدویت به دلیل وجود شاخصه‌هایی مانند، امید به آینده، معنابخشی به زندگی، حزن و اندوه هدفمند و... شاهد نشاط و شادی هستیم.

واژگان کلیدی: شادی، نشاط، سبک زندگی، انتظار، مهدویت.

^۱ . استاد یار دانشگاه تهران.

^۲ . دانش پژوه سطح ۳ مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم. Kakawndmhma4@gmail.com

شادی و نشاط از مهم‌ترین نیازهای فطری هر انسان بوده و دین اسلام نه تنها آن را سرکوب نمی‌کند، بلکه آنرا امری ضروری می‌داند. آنچه در این پژوهش اهمیت داشته و هدف اصلی به‌شمار می‌آید، بررسی ماهیت و مؤلفه‌های شادی در آموزه مهدویت است. از نظر نگارنده در باورداشت مهدویت شاهد جنسی از شادی هستیم که با شادی متعارف امروزی متفاوت است.

در روایات و به‌خصوص در دعای ندبه که توصیه به اندوه در فراق امام زمان عجل الله فرجه وجود دارد، این‌چنین به ذهن تبادر می‌کند که شخص منتظر همواره در زندگی خود اندوهگین است؛ از همین رو مسئله‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد این است که آیا باورداشت به اندیشه مهدویت و مؤلفه‌های آن ناسازگار با اصل شادی و نشاط است؟ آیا می‌توان نوعی از شادی و نشاط سازگار با اندیشه مهدویت را در سبک زندگی اسلامی منتظرانه ملاحظه کنیم.

در جواب این مسئله باید بگوییم که در توصیه‌هایی که به غم و اندوه در فراق امام زمان عجل الله فرجه وجود دارد، جنسی از شادی و نشاط متفاوت وجود دارد. در برخی مؤلفه‌های مهدویت مانند، امید به ظهور منجی و عدالت‌گستری، شاهد نوعی نشاط و شادی به‌سبب توجه به آینده هستیم. منتظر منجی، از این جهت که آینده را روشن و امیدبخش می‌بیند از نوعی نشاط و آرامش در زندگی برخوردار است.

کارهای پژوهشی ارزشمندی در تبیین شادی و نشاط در اسلام انجام شده است که برای نمونه مواردی از آنها را متذکر می‌شویم:

- چیستی و ماهیت شادی در قرآن و روایات و راهکارهایی برای شادزیستن؛ اثر محمدحسین مردانی.
- تعریف و ماهیت شادی در اسلام با مطالعه تطبیقی آرای روان‌شناسان غربی و صاحب‌نظران اسلامی؛ اثر محمد زارعی محمودآبادی.
- الگوی اسلامی شادکامی؛ اثر عباس پسندیده.
- الگوی شادی و نشاط از دیدگاه قرآن و حدیث؛ اثر محمدی ری‌شهری.
- واکاوی مؤلفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف ایجاد و گسترش مدارس شاد؛ اثر محمدعلی نادی.
- بررسی شادی از منظر دین و روان‌شناسی؛ اثر محمدحسین یعقوبیان، فاطمه یعقوبیان و مهرداد کلانتری.

موارد فوق اگرچه پژوهش‌هایی هستند که آن‌ها را در ارتباط با موضوع شادی و نشاط به دست آوردیم، اما همگی به‌نوعی دارای کاستی‌هایی هستند. هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها اصل شادی و نشاط را در سبک زندگی متناسب با عصر غیبت بررسی نکرده‌اند. امتیاز خاص پژوهش حاضر، تبیین این اصل مهم در مهدویت است. پژوهنده در این نوشتار در صدد بازنمایی اصل شادی و نشاط در باورداشت مهدویت خواهد بود.

از مهم‌ترین اهداف علمی این تحقیق، می‌توان به رفع این مسئله اشاره کرد که در عصر غیبت امام عصر عجل‌الله تعالی فرجه‌ه گرچه دستوراتی در منابع دینی بر غم و اندوه در فراق امام وجود دارد، اما به‌معنای زندگی توأم با اندوه و تهی از نشاط نیست.

سؤال اصلی نگاشته حاضر این است که «ماهیت و مؤلفه‌های شادی در آموزه مهدویت چیست؟»

در طی فرآیند تحقیق، نخست به تبیین مفهوم شادی و نشاط و غم و اندوه از دیدگاه لغت و اصطلاح خواهیم پرداخت. سپس نسبت شادی و نشاط با امید به ظهور منجی را بررسی کرده و خواهیم گفت آینده را تصاویر ذهنی انسان می‌سازند. اگر می‌خواهیم شادکام باشیم باید امید به آینده‌ای روشن داشته باشیم. این تصویر مثبت از آینده است که زندگی را نشاط می‌بخشد. بنابراین آن روزی که دنیا توسط انسان کامل از عدل و قسط پر شده و تمام کجی‌ها، ستم‌ها، ناراحتی‌ها و مشکلات از بین رفته باشد را باور داشته و به آن امیدوار باشیم.

در ادامه این پژوهش، تلاش می‌کنیم تا نسبت شادی و غم فراق امام عصر عجل الله فرجه را روشن کنیم. در این قسمت بیان می‌کنیم که نمی‌توان به‌طور صددرصد قاعده‌ای را تعریف کرد که خنده، نشانه زندگی بانشاط و گریه علامت زندگی همراه با غم و اندوه است؛ چراکه در برخی موارد گریه و اندوه باعث شادی و نشاط در روح انسان شده، لذت روحی و معنوی را پدید می‌آورد. سپس به توضیح جایگاه شادی متعارف در امور معطوف به منجی می‌پردازیم. بر پایه این تحقیق، در آموزه‌های مهدویت، شاهد نوعی از شادی‌های متعارف هستیم؛ مانند: توصیه به گرامیداشت نیمه شعبان، روز آغاز ولایت امام زمان عجل الله فرجه، دعا برای ظهور و سلامتی منجی، هنرهایی نظیر شعر و سرود در مدح منجی و

۱. مفهوم‌شناسی

الف: شادی و نشاط

شادی حالت مثبتی است که در انسان به وجود می‌آید و در مقابل غم و اندوه قرار دارد. لغت‌نامه دهخدا در توصیف واژه شادی معانی شادمانی، خوش‌حالی، مسرت، نشاط، طَرَب و... را قرار داده است.^۱ شادی حالتی است که در مقابل سوگ قرار دارد و به‌طور معمول منجر به رفتاری می‌شود که به آن شادی‌کنان گفته می‌شود؛ یعنی فرد در حال شادی کردن است.^۲

نشاط (به فتح نون) نیز از معانی شادی، شادمانی، خوش و خوش‌حالی است.^۳ همچنین، نشاط سبکی و چالاکی یافتن برای اجرای امور، شادی‌یافتن، شادی و خرمی است.^۴ خلیل فراهیدی در مورد کلمه نشاط از اصطلاح طیبُ النفس استفاده کرده است؛ از این رو ماده نَشَطَ را به معنای آمادگی و سرزندگی برای انجام کار و مانند آن تعریف کرده است.^۵

ابن منظور نشاط را ضدَّ الكَسَلِ تعریف کرده است؛ چراکه یکی از راه‌های شناخت یک واژه، استفاده از مفهوم مخالف آن است.^۶ بر این اساس بررسی این واژه در روشن شدن معنای دقیق آن به ما کمک خواهد کرد.

۱. دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ذیل واژه شادی.

۲. همان.

۳. همان.

۴. معین، فرهنگ فارسی معین.

۵. فراهیدی، العین، ج ۶، ص ۲۳۷.

۶. ابن‌منظور، لسان العرب، ج ۷، ص ۴۱۳.

ابن فارس، کسبل را به معنای سنگینی، دست کشیدن و به انجام نرساندن کار تعریف کرده است. در نتیجه می توان گفت، نشاط به معنای سبک‌بالی، بسط نفس، سرزندگی روحی و روانی است که در عمل موجب تحرک و پویایی آدمی گشته و ضد خمودگی، سنگینی، بی‌حالی، کسالت روحی و روانی است که به رکود و ایستایی می‌انجامد. تذکر این نکته لازم است که چون انسان موجودی دو بُعدی است، نشاط او نیز دو بُعدی خواهد بود؛ یعنی هم دارای نشاط مادی است و هم نشاط معنوی. برای نمونه در روایات از قرآن کریم به عنوان شادی قلب یاد شده است. از سوی دیگر، عطر، نگاه به سبزه و سوارکاری نیز به عنوان عوامل ایجاد شادی یاد شده است.^۱ از برآیند آنچه ذکر شد می‌توان برداشت کرد که اگرچه در تعاریف شادی و نشاط تفاوت‌های جزئی مشاهده می‌شود، اما شادی و نشاط هر دو به یک معنا اشاره دارند. به تعبیر دیگر این دو واژه مترادف و هم‌معنا هستند.

شادی و خرسندی حالتی است درونی که از آرامش خاطر و رضایت باطن حکایت دارد. پس شادی خالص، صادق و پایدار آن است که تأثیرات منفی و مضر به‌همراه نداشته باشد. شادی احساس مثبتی است که زندگی را شیرین می‌کند. رفتاری است که باعث انبساط خاطر فرد شده و از نیازی حیاتی که سلامتی عاطفی را به دنبال دارد، حکایت می‌کند.^۲ شادی از ملزومات روح انسان است. شادبودن هنری است که

^۱. پسندیده، الگوی اسلامی شادکامی، ج ۱، ص ۵۸.

^۲. آرگایل، روان‌شناس شادی، ص ۱۲.

متأسفانه در دنیای ماشینی امروزی، کمتر بدان پرداخته شده است؛ زیرا شادی، لحظه-ای است که آدمی در درون خود، عمیقاً احساس آرامش می‌کند.^۱

ب: اندوه

برای شناخت بیشتر شادی و نشاط به قاعده «تُعرف الاشياءَ باضدادها» متمسک می‌شویم که بر زبان اهل علم شایع است. یعنی اشیا را از راه نقطه مقابلشان شناخته و به حقیقت آن‌ها پی ببریم. بنابراین در این قسمت به بررسی غم و اندوه و انواع آن می‌پردازیم.

با شنیدن واژه شادی، ذهن انسان در وهله نخست متوجه خنده و قهقهه شده، خنده را نشانه شادبودن و گریه را نشانه غم و اندوه می‌داند؛ اما با کمی دقت و تأمل مشخص است که بسیاری از افراد با اینکه می‌خندند ولی زندگی اندوهگین و کسَل‌کننده‌ای دارند. همچنین به‌عکس، افرادی هستند که زندگی بانشاط و سرزنده‌ای دارند، اما شاید همیشه لبخند بر لب نداشته باشند؛ ولی وقتی در جریان زندگی آنان قرار می‌گیریم، زندگی سرشار از شادی و نشاط را مشاهده می‌کنیم.

در واقع، نمی‌توان به‌طور صددرصد این قاعده را تعریف کرد که خنده نشانه زندگی بانشاط و گریه علامت زندگی همراه با غم و اندوه است؛ چراکه در برخی موارد گریه و اندوه باعث شادی و نشاط در روح انسان شده و لذت روحی و معنوی را پدیدار می‌کند. در حقیقت اگر اندوه برای اهداف متعالی باشد، با شادی و نشاط سازگار

^۱. لقمانی، خنده و شوخی و شادمانی، ص ۲۵.

است. با توجه به این نکته لازم است انواع اندوه را مورد بررسی قرار دهیم تا روشن گردد که اندوه، همیشه مذموم نیست.

۱- اندوه به دلیل درماندگی و ناتوانی

اندوه گاهی از روی عجز و زبونی است. برخی افراد همین که احساس خطر می‌کنند، اندوهگین شده و راه چاره را در گریه کردن می‌بینند. آنان چاره‌ای غیر از اظهار عجز و زبونی به ذهنشان نمی‌رسد.

۲- غم و اندوه فریب‌کارانه

غم و اندوه فریب‌کارانه مثل آنچه فرزندان حضرت یعقوب علیه السلام برای فریب پدرشان انجام دادند. قرآن کریم می‌فرماید: «وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ»^۱ گریه آنان نه از روی حقیقت، بلکه برای فریب دادن پدرشان بود.

۳- اندوه پشیمانی

گاهی غم و اندوه به خاطر ابراز پشیمانی از کارهای خود است. مانند زمانی که انسان برای ابراز ندامت گریه می‌کند تا نشان دهد از کرده‌های خود پشیمان است.

۴- اندوه به دلیل نرمی و لطافت قلب

اندوه از روی نرمی و لطافت قلبی مانند غم انسان‌ها هنگام مرگ عزیزانشان و یا حوادث ناگواری که در طول زندگی ممکن است برای هر شخصی پیش بیاید.

۵- غم و اندوه به سبب حسرت

۱. «شامگاهان، گریان، نزد پدر خود آمدند» (یوسف/۱۶).

قرآن کریم می فرماید: وقتی مؤمنان مجاهد نتوانستند به خاطر فقر و تنگدستی به جهاد فی سبیل الله اعزام شوند، محزون و گریان شدند. «تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ»^۱

۶- اندوه و غم فراق از محبوب

گاهی اندوه به دلیل دوری و جدایی از عزیز یا محبوب و یا دیدار معشوق به انسان دست می دهد. مانند گریه حضرت یعقوب عليه السلام در فراق حضرت یوسف عليه السلام. در دین مبین اسلام و به خصوص در برخی روایات و ادعیه - مانند دعای ندبه - دستور به غم و اندوه در فراق امام زمان عجل الله تعالي فرجه وارد شده است. این حزن ریشه در تقوا داشته و باعث رشد روحانی و لذت معنوی می شود. اندوهی که از یک طرف، سبب سوز دل و از طرف دیگر باعث نشاط و آرامش است. این غم و اندوه دارای ویژگی‌هایی است:

- از روی معرفت و شعور است، نه از روی گمان و تقلید.
- گریه سرمایه جهاد اکبر است. در جنگ با دشمن درونی، اسلحه انسان، اشک و گریه است.
- اندوه و گریه معنوی از نعمت‌های الهی است. قرآن کریم می فرماید: «و از فرزندان ابراهیم و اسماعیل و از کسانی که آنان را هدایت کردیم و برگزیدیم و هرگاه آیات خدای رحمان را برایشان خوانده می شد، سجده‌کنان و گریان

^۱. «و در اثر اندوه، از چشمانشان اشک فرو می ریخت که چرا چیزی نمی یابند تا [در راه جهاد] خرج کنند» (توبه/۹۲).

به خاک می افتادند.» به عبارت دیگر، قرآن گریه و ندبه را از خصوصیات بارز پیامبران می داند.^۱

گریه در فراق امام زمان عجل الله تعالی فرجه دارای بار ارزشی و معنوی است؛ همچنان که قرآن کریم آن را از ویژگی های بارز انبیا و اولیای الهی ذکر می کند. بنابراین اندوه و گریه ارزشی، امری ممدوح است. این مدل از غم و اندوه با نشاط و شادی سازگار است و به زندگی انسان نشاط می بخشد. این اندوه مورد توجه و توصیه دین اسلام بوده و آثار فراوانی برای آن ذکر شده است.

۲. نسبت شادی و امید به منجی

الف: پیوند امید به آینده با شادی و نشاط از دیدگاه روان شناسی

اسنایدر^۲ معتقد است امید، فرآیندی شناختی است که افراد به وسیله آن اهدافشان را دنبال می کنند. افکار امیدوارانه، ارائه عقایدی را نشان می دهد که فرد می تواند از طریق آن ها راه رسیدن به اهداف مورد نظرش را پیدا کند. امید به عنوان محرکی برای هیجانات و سلامتی افراد شناخته شده است. او بر این باور است که امید فرآیندی است که طی آن، افراد (۱) اهداف را تعیین می کنند؛ (۲) راهبردهای خاصی را برای

۱. «أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرَوْا سُجَّدًا وَبُكِيًّا» (مریم/۵۸).

۲. Snyder.

رسیدن به آن هدف‌ها توسعه می‌دهند؛^۳ انگیزه لازم را برای آن هدف‌ها به‌وجود آورده و حفظ می‌کنند. بنابراین، امید انتظار مثبت برای دستیابی به اهداف است. از دیدگاه آکونياس^۱ مهم‌ترین اثر امید، قوت و نشاطبخشیدن به عمل انسان است. در عین حال موجب افزایش عمل در انسان می‌گردد. با توجه به یافته‌های پژوهشی میرزاییان و همکاران، بین امید به آینده معلمان زن و شادکامی دانش‌آموزان رابطه مستقیم برقرار است. کونینگ^۲ در بررسی فرآیند فراتحلیلی ۸۵۰ مطالعه درباره ارتباط میان باورها و اعمال مذهبی با بهداشت روان و کارکردهای اجتماعی گزارش داد که مذهب با بالابردن توانایی مقابله با استرس و ایجاد امید و در جهت هیجانات مثبت نظیر رضایت از زندگی و شادکامی بر سلامت روان تأثیر می‌گذارد.^۳

آنچه از نظریات روان‌شناسان قابل‌برداشت است، پیوند میان امید با شادی و نشاط است. امیدواری در زندگی، رابطه مستقیم با شادی و نشاط دارد. شخص امیدوار با تعیین هدف و حفظ و توسعه آن در زندگی به زندگی معنا و نشاط می‌بخشد. امید سبب قوت و نشاط در عمل است.

بر اساس روایات امر ظهور به‌طور ناگهانی و غیرمنتظره اتفاق می‌افتد؛ یعنی در حالی که کسی انتظار آن را ندارد، ناگهان این فرج الهی رخ می‌دهد. «يُظْهِرُ كَالشَّهَابِ الثَّقِيبِ فِي اللَّيْلَةِ الظُّلْمَاءِ»^۴ ثاقب در عرب به‌معنای سوراخ‌کننده بوده و شهاب به سنگ

^۱. Aguinas.

^۲. Koenig.

^۳. افشانی و جعفری، رابطه دینداری و امید به آینده در بین دانشجویان دانشگاه یزد، ص ۱۹۴-۱۹۶.

^۴. حرّ عاملی، اثبات الهاده بالنصوص والمعجزات، ج ۵، ص ۱۹۲.

آسمانی که تاریکی شب را می شکافد، تعبیر شده است.^۱ آنچه از این روایت استفاده می شود، این است که ظهور منجی به طور ناگهانی و غیرمنتظره اتفاق می افتد؛ از همین رو باید هر لحظه منتظر آن فرج بزرگ و چشم به راه فردای روشن و زیبا بود و زمینه آن را فراهم آورد. این نگاه همان نگاه خوش بینانه به آینده است؛ چراکه برخی افراد تا حرف از ظهور به میان می آید می گویند ظهور فعلاً اتفاق نمی افتد و دلیل آن را عدم آمادگی مردم عنوان می کنند. اما روایات ما این نگاه و نگرش به ظهور را بر نمی تابند.

در روایت آمده است: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِيُصَلِّحَ لَهُ أُمَّرَةً فِي لَيْلَةٍ كَمَا أَصْلَحَ أُمَّرَ كَلِيمِهِ مُوسَى.»^۲ همان طور که امر نبوت حضرت موسی عليه السلام را در یک شب اصلاح فرمود و بعد از برگشت از کوه طور در حالی که برای آوردن آتش رفته بود، با مقام نبوت برگشت، همان گونه امر ظهور منجی را اصلاح می کند. بنابراین خداوند در یک شب امر فرج را اصلاح می کند و خیلی ناگهانی لحظه موفورالسرور فرج خواهد رسید. با شنیدن این روایات، حس شور و شغف فوق العاده ای در وجود منتظران منجی احساس می شود. آن ها باید هر لحظه چشم به راه این اتفاق بزرگ بوده، آن را نزدیک تصور کرده، با اصلاح باور خویش در جهت شادی و نشاط بیشتر بکوشند.

از دیگر روایات نیز استفاده می شود که زمان ظهور را نباید دور دانست و بلکه هر صبح و شب انتظار فرج را داشته باشیم. «تَوَقَّعُوا^۳ الْفَرَجَ صَبَاحًا وَ مَسَاءً»^۴ این روایت

۱. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ذیل واژه ثاقب.

۲. ابن بابویه (شیخ صدوق)، من لا یحضر الفقیه، ج ۲، ص ۳۷۷.

۳. فی نسخ «أ، ف، م» فتوقَّعوا؛ و فی البحار: فتوقَّعوا الفرج کلَّ صباح و مساء.

۴. طوسی، الغیبه، ص ۴۵۷. صبح و شب در انتظار فرج باشید.

امیدوارکننده، به انسان منتظر تصویر روشن و زیبایی از آینده ارائه می‌کند. در فرازی از دعای فرج آمده «إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا وَ نَرَاهُ قَرِيبًا»^۱ یعنی منتظران ظهور باور دارند که امر ظهور نزدیک است، اما مخالفان آن را دور می‌پندارند. امید به ظهور منجی و نزدیک‌دانستن آن از اموری است که حس شادی و نشاط درونی به انسان می‌بخشد. تصور اینکه ما در عصر ظهور واقع و از برکات مادی و معنوی آن متنعم شویم و در رکاب حجت الهی به جهت برپایی حکومت جهانی باشیم، مایه مسرت و شادی است.

ب: مؤلفه‌ها و عناصر امیدبخش در مهدویت

۱. معناداری زندگی

معناداری زندگی یعنی اینکه هدف از به‌وجودآمدن من چه بوده است؟ من در این دنیا می‌خواهم چه کار کنم؟ به کجا می‌روم؟ اگر کسی جواب این سؤالات را برای خودش به دست آورد، زندگی او هدفمند خواهد بود. به تعبیر دیگر او زندگی معنادار و پُر-حرکتی خواهد داشت. این چنین شخصی در زندگی سرزنده و بانشاط است؛ چراکه می‌داند از کجا آمده، به کجا می‌رود و آمدنش برای چه بوده است. این فرد در زندگی سردرگم، غمگین و افسرده نیست. حتی می‌تواند تمام کاستی‌ها و رنج‌ها را نیز تحمل کند؛ زیرا می‌داند تحمل این زحمت‌ها او را به هدف نزدیک‌تر می‌کند.

منتظر منجی در عصر غیبت یکی از مهم‌ترین اهداف زندگی خود را بسترسازی برای امر ظهور قرار می‌دهد. مقدمه‌سازی برای ظهور به زندگی او معنا می‌بخشد. در نتیجه، زندگی پرتحرک و بانشاطی خواهد داشت. معنا باید چیزی ارزشمندتر از خود زندگی

^۱ اصفهانی، مکالمات المکارم، ج ۲، ص ۹. ما اهل بیت فرج را نزدیک می‌دانیم اما مخالفان آن را دور می‌پندارند.

باشد. اگر معنا دلیل وجود و زنده‌بودن انسان است، ارزش آن باید چیزی فراتر از زنده‌ماندن باشد. اگر معنا عاملی برای زندگی کردن است، باید چیزی فراتر از زندگی کردن باشد. اگر معنا دلیل کوشش و تلاش است، باید آن‌قدر ارزشمند باشد که عمر و انرژی خود را هزینه آن کنیم. اگر معنا می‌تواند مرگ را توجیه کند، باید آن‌قدر ارزشمند باشد که انسان تمام زندگی خود را صرف آن کند. معنای زندگی باید پرارزش، بادوام و بدون تبعات منفی باشد. آنچه ارزشی پایین‌تر یا مساوی با حیات دارد نمی‌تواند معنای زندگی باشد. آنچه نابودشدنی است نمی‌تواند معنای زندگی باشد. آنچه تبعات منفی داشته و عاقبت روشنی ندارد، نمی‌تواند معنای زندگی باشد.

۲. پیروزی حق بر باطل

مهم‌ترین هدف پروردگار عالم از خلقت، عبودیت و بندگی بندگان است. یعنی هدف خدای متعال از تمام آفریده‌ها رشد و تکامل آنهاست. اما این هدف مهم، تنها در سایه عمل به نقشه راهی است که او تدوین کرده است؛ چراکه او بهتر از هر کس دیگری به مخلوقاتش علم دارد و اسباب رشد آنها را می‌داند. بر این اساس در هر عصری با توجه به مقتضیات زمان و مکان برنامه‌ای خاص را توسط فرستادگانش برای اهل آن زمان، ارسال کرده تا سبب رشد و تکامل آنها باشد. بهترین و تنها راه رشد و تکامل انسان‌ها پیروی از برنامه‌های آن فرستادگان است. اما تاکنون به سبب عوامل متعدد، این برنامه‌ها به بار ننشسته و زندگی انسان‌ها بر اساس دین الهی شکل نگرفته است.

زندگی انسان‌ها به سبب عدم آگاهی به صلاح خویش، ظلم‌های فراوان و... به این وضع اسفناک امروزی رسیده است. در متون دینی و بشارت‌های انبیا و اولیای الهی

نویسد دوران پیروزی حق بر تمام عالم بسیار به چشم می‌خورد. یکی از نقاط اشتراک تمام ادیان الهی بشارت به ظهور منجی در آخرالزمان و برپایی حکومت عدل جهانی توسط اوست. این نگاه زیبا به آینده سبب ایجاد امید و نشاط در زندگی منتظران منجی می‌گردد. پیروزی نهایی حق بر باطل و برجیده شدن تمام ظلم‌ها از مواردی است که به انسان انگیزه و نشاط بخشیده، موجب تحمل رنج‌ها و کاستی‌ها گردیده، مبارزه با ظلم‌ها را تشدید می‌کند.^۱

۳. گسترش فرهنگ، دانش و ارتباطات

گسترش فرهنگ و رشد فرآینده علم و ارتباطات در دوران ظهور، انسان را برای درک آن دوران ترغیب می‌کند. در متون دینی آمده است که تا قبل از ظهور، دو حرف از بیست و هفت حرف علم آشکار می‌گردد. علم در عصر ظهور رشدی بیش از دوازده برابری خواهد داشت. در عصر ظهور همگام با رشد علمی، رشد دینی نیز اتفاق خواهد افتاد. طوری که زنان خانه‌دار نیز می‌توانند بر طبق کتاب خدا و سنت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قضاوت کنند. وجود چنین پیشرفت‌های حیرت‌انگیز در آن دوران، موجب امیدبخشی در جامعه منتظران می‌گردد.

۴. وجود امنیت در جامعه

در دوران ظهور، امنیت مالی، جانی و روانی برقرار خواهد شد. امنیت در عصر ظهور چنان فراگیر است که کسی حق ندارد انسان خوابیده‌ای را بیدار کند. خون کسی ریخته نمی‌شود. حتی هیچ حیوانی حق تعرض به حیوان دیگری را ندارد. هیچ انسانی

^۱ صفدری، نقش اعتقاد به مهدویت در امید به زندگی، ص ۷۸.

به دیگری متعرض نمی‌شود. در سایه چنین امنیتی هرگز ناامنی، یأس و ناامیدی وجود نخواهد داشت. انسان منتظر برای تحقق این چنین جامعه‌ای به آینده امیدوار است.

۵. نزول برکت و رفاه اقتصادی

در عصر ظهور به برکت وجود امام زمان عجل الله تعالی فرجه و اطاعت مردم از ایشان، مردم در رفاه اقتصادی خواهند بود. زمین برکات مادی خود را بر مردم، بیش از هر زمان دیگری نمایان می‌کند. تا آنجا که مُسْتَحَقِّی در دنیا باقی نمی‌ماند که زکات مردم را دریافت کند. این عوامل، در افزایش روحیه امیدواری در جامعه منتظران، بسیار اثرگذار است و موجب افزایش امیدواری به زندگی می‌گردد.

۶. حضور امام در بین مردم

از مواردی که جهت ایجاد روحیه امید در جامعه می‌توان برشمرد، اعتقاد به حضور امام زنده است. ضرورت وجود امام در هر زمانی یکی از آموزه‌های شیعه است. امام، خلیفه و جانشین خدا در زمین است و زمین هرگز خالی از حجت نمی‌ماند. اینکه افراد جامعه معتقد باشند رهبر آنان در قید حیات بوده و منتظر فرمان الهی است تا قیام جهانی خود را آغاز کند، موجب امیدواری در آنان و باعث تحرک و پویایی جامعه آنان خواهد شد. همان‌طور که در کشور خودمان یکی از علّت‌های اثرگذار در قیام ملت ایران باور به حضور امام و عنایات او بود. شیعه بر اساس همین باور به وجود امام زنده، خود را تنها ندیده و اطمینان دارد که در مواردی که صلاح باشد، امام به یاری آمده، آنان را از امدادهای غیبی بهره‌مند می‌سازد. این تفکر باعث زنده‌نگه‌داشتن امید در دل‌ها و وادار ساختن افراد به خودسازی و آمادگی برای قیام آن حضرت می‌گردد.

۷. باور به رجعت در زمان ظهور

از جمله عقاید شیعه که در زمان ظهور امام اتفاق می‌افتد، باور به بازگشت دو گروه از مردگان (مؤمن محض و کافر محض) است. این افراد به صورت‌های پیشین خود به دنیا برمی‌گردند تا مؤمنان از برپایی حکومت جهانی دل‌شاد و کافران دل‌گیر و ناراحت شوند.^۱ این عقیده، مؤمنان را ترغیب و امیدوار می‌کند تا همواره در زندگی بر اساس سبک زندگی اسلامی منتظرانه، خود را جزو آن مؤمنان قرار دهند. آنان امیدوارند که در زمان ظهور به دنیا برگشته و شاهد و ناصر آن قیام بزرگ الهی و حکومت جهانی باشند.

۳. نسبت شادی و غم فراق

با تحقیق در منابع دینی می‌توان نمونه‌هایی از شادی که مورد غفلت واقع شده را یافت. با بررسی و استفاده از آن‌ها می‌توان به تعالی و تعمیق بخشی شادی و نشاط در جامعه کمک شایان کرد. برای نمونه می‌توان به شادی و نشاطی که انسان‌ساز و هدفمند است، اشاره کرد. شادی و نشاطی که ممدوح و دارای ارزش معنوی است. حزن و اندوه از آن جهت که انسان‌ساز است، باعث نشاط می‌گردد. معناداری و هدفمندی که از مؤلفه‌های شادی و نشاط هستند، در حزن و اندوه بر فراق امام نیز یافت می‌شوند. در نتیجه، این حزن با مؤلفه‌های شادی و نشاط سازگار است. اولین مدل از شادی و نشاطی که در سبک زندگی اسلامی منتظرانه متصور است، جنسی از

^۱ سلیمان، رجعت از نگاه قرآن، ص ۲۲۹.

شادی و نشاط است که در غم فراق امام عصر علیه السلام نهفته است. در ادامه با ذکر دو مقدمه، مقصودمان از شادی و نشاط انسان‌ساز و هدفمند را روشن می‌کنیم.

مقدمه نخست:

حزن بر غیبت امام مهدی علیه السلام با دعای ندبه و... سبب انسان‌سازی، هدفمندی و رشد در سیر معنوی انسان و معناداری زندگی می‌گردد. اشک در فراق منجی بیش از یک تخلیه هیجانی ساده است. این حزن نوعی غم معنوی است که سبب حرکتی ایمانی در زندگی فرد می‌شود؛ از همین جهت، نقش درمانی مثبت نیز دارد.

مقدمه دوم:

هر آنچه سبب هدفمندی و معناداری زندگی گردد، موجب نشاط می‌شود. غم و اندوه منتظر بی‌هدف نیست؛ بلکه بر اساس شناختی است که نسبت به منجی دارد. اندوه او نیز رابطه مستقیم با میزان معرفت به منجی دارد. منتظر حضرت بقیه الله علیه السلام با ندبه در فراق معشوق خویش، به زندگی معنا و هدف می‌بخشد و همدلی خود را با آرمان‌های ایشان ابراز می‌کند.^۱

افرادی که هدف متعالی و معقول دارند، زندگی‌شان معنادار می‌گردد. این معناداری در زندگی، آن‌ها را به حرکت درمی‌آورد. روان‌شناس شهیر، ویکتور فرانکل، می‌گوید: آنچه انسان را از پا درمی‌آورد، رنج‌ها و سرنوشت نامطلوب نیست؛ بلکه بی‌معناشدن زندگی است که مصیبت‌بار است.^۲

^۱. رئوفی، بررسی تأثیرات مثبت عزاداری در روح و روان انسان از دیدگاه روان‌شناسی/عزاداری برای رشد معنوی (سایت خبرگزاری رضوی).

^۲. فرانکل، انسان در جست‌وجوی معنا، ص ۲۲۵.

از اهداف متعالی شخص منتظر، برپایی حکومت حق در سراسر عالم و از بین رفتن تمام باطل به دست حجت الهی است. برای نمونه در فرازی از دعای ندبه می‌گوییم: «اللَّهُمَّ و اقم به الحقّ و ادحض به الباطل و ادلّ به اولیائک و اذلّل به اعدائک»^۱ در این فراز، منتظر برای تحقق آرمان منجی دعا می‌کند. او برای برپایی حق و از بین رفتن باطل از خداوند استمداد می‌جوید تا در راه تحقق این هدف، توفیق همدلی و همیاری را نصیبش کند؛ چراکه در ادامه می‌گوید: «و اعنّا علی تأدیه حقوقه الیه و الاجتهاد فی طاعته و اجتهاد معصيته»^۲ و سپس ادامه می‌دهد: «وامنن علینا برضاه»^۳ و... . همدلی و همراهی در مسیر نیل به این هدف کلان و مقدّس از جمله وظایف و خواسته‌های یک منتظر واقعی است. این مهم، با به‌کار بستن سبک زندگی اسلامی منتظرانه قابل‌دستیابی است. قدم برداشتن در مسیر رسیدن به کمال نهایی با داشتن هدف و معنا در مسیر زندگی، به ما حسّ شادی و نشاط را هدیه می‌دهد. این حس با رسیدن به رضایت حجت الهی - که همان رضایت خداوند و رستگاری واقعی است - تثبیت می‌گردد.

از برآیند دو مقدمه فوق این نتیجه به دست می‌آید که حزن و اندوه بر امام عجل الله تعالی فرجه الیه سبب مدلی خاص از شادی و نشاط می‌شود. این مدل ما را در مسیر انسان‌سازی یاری می‌دهد. این جنس از شادی و نشاط، چون مورد تأیید شرع بوده و از درون توصیه‌های

^۱. «مقصد ثالث: فی ذکر بعض اللدعات المرویه عن الائمه علیهم السلام؛ خدا یا حق را به وسیله آن حضرت برپا دار و باطل را نابود گردان و دوستانت را به وسیله او به دولت رسان و دشمنانت را خوار گردان» (اصفهانی، مکیال المکارم، ج ۲، ص ۱۱۸).

^۲. «ما را کمک کن بر ادای حقوق آن حضرت و سعی و کوشش در فرمانبرداری از او و دوری از نافرمانیش» (همان).

^۳. «منت بگذار بر ما با خوشنودیش» (همان).

دینی به وجود می‌آید، ما را به قرب الهی می‌رساند. هدف از خلقت انسان و آزمایش او، عبودیت نسبت به پروردگار عالم است، بنابراین چون این شادی مورد تأیید شرع و به واسطه دستور الهی شکل می‌گیرد، ما را به هدفمان نزدیک‌تر می‌کند. این نوع از شادی چون بر اساس معرفت و یقین الهی شکل گرفته، لذا مادامی که برقرار باشد، شادی و نشاط نیز برقرار است.

۴. جایگاه شادی و نشاط متعارف در امور معطوف به منجی

از جمله مناسبت‌های مهدوی که سبب شادی و نشاط می‌شود، روز نیمه شعبان، روز آغاز ولایت امام زمان علیه السلام، روز جمعه و مجالسی است که با هدف بزرگداشت نام و یاد آن حضرت یا توسل به ایشان برپا می‌شود.

با دقت در امور شادی‌بخش در آموزه‌های مهدوی، هم شاهد شادی درونی و هم شاهد شادی بیرونی هستیم. برخی از مؤلفه‌های مهدویت همچون امید به آینده و معنابخشی و عدالت‌طلبی، سبب شادی و نشاط درونی در سبک زندگی اسلامی منتظرانه می‌شود. به عبارت دیگر شادی درونی و باثبات را به وجود می‌آورد و موجب ایجاد تصویری روشن از آینده به همراه تلاش برای آینده‌ای بهتر می‌گردد. اما در برخی دیگر، مانند توصیه به گرامیداشت نیمه شعبان، روز آغاز ولایت آن حضرت و... شاهد شادی بیرونی هستیم. البته شادی بیرونی غیرمهدوی که به سبب یک اتفاق و یا به دلیل واقع شدن در زمان یا مکانی خاص پدید می‌آید، با شادی مهدوی بیرونی نیز متفاوت است؛ چراکه شادی مهدوی دارای ریشه و از عمق باورهای دینی نشأت گرفته، در نتیجه، دارای ثبات است.

در شادی غیرمهدوی شاید انگیزه برای تقسیم و تکثیر شادی با دیگر افراد اجتماع وجود نداشته و هدف افراد تنها شادی شخصی باشد، اما در شادی مهدوی، شاهد توصیه فراوان به تقسیم و تکثیر شادی با دیگران هستیم.

به تعبیر دیگر کنش‌های معطوف به شادی، یکی از ابعاد و مؤلفه‌های شادی و نشاط، محسوب می‌شود. منظور از کنش‌های معطوف به شادی، مجموعه رفتارهایی است که در ارتباط با دیگران زمینه‌ساز شادی و نشاط هستند. مضامین سازمان‌دهنده کنش‌های معطوف به شادی در سه دسته جای می‌گیرند: کنش‌های مناسکی، کنش‌های عاطفی و کنش‌های اجتماعی.

الف: کنش‌های مناسکی

مقصود از کنش مناسکی، اعمال و فعالیت‌هایی است که بر مبنای اعمالی که در این حوزه قرار دارند، شکل می‌گیرند و زمینه‌ساز برانگیختگی احساسات و فراهم‌آورنده شادی است. برخی از این فعالیت‌ها همانند: شرکت در مراسم شادی‌آفرین و دیدار نیکان و... است.^۱

در قالب سبک زندگی اسلامی منتظرانه نیز مناسک شادی‌آفرین وجود دارد. برای نمونه می‌توان به مراسمات دعای ندبه، دعای عهد، حضور در مسجد مقدس جمکران و مجالس ذکر فضایل و توسل و ادای نماز مخصوص امام زمان علیه السلام اشاره کرد که هر کدام به‌نوعی موجب برانگیختگی احساسات می‌شوند.

^۱. نادى، واکاوى مؤلفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف ایجاد و گسترش مدارس شاد، ص ۲۲.

۱. دعای عهد

یکی از راه‌های ارتباط با خداوند دعا و نیایش است. بر اساس دیدگاه روان‌شناسان، انسان در اثر دعا حالت سکون و آرامش در روح خود احساس می‌کند و در فعالیت‌های مغزی انسان شگفتی باطنی به وجود می‌آید. دعا سبب انس و الفت با خالق گردیده، موجبات آرامش و نشاط را به وجود می‌آورد. دعا مرهمی برای قلب شکسته و روح خسته انسان است که نیروی تازه‌ای به او می‌بخشد.^۱

از جمله دعاهای مهدوی که برای تجدید عهد با امام عصر عجل الله فرجه نقل شده روایتی از سیدبن طاووس و غیر او است که به سند خودشان از ناحیه امام صادق علیه السلام نقل کرده‌اند: هرکسی چهل روز این دعا را بخواند از یاوران امام زمان عجل الله فرجه خواهد بود. اگر پیش از ظهور آن حضرت بمیرد، خداوند او را زنده خواهد کرد تا در رکاب ایشان جهاد کند و به شماره هر کلمه از آن هزار حسنه برایش نوشته می‌شود و هزار کار بد از او محو می‌گردد. آن دعا چنین است: «اللهم رب النور العظيم و رب الكرسي الرفيع و رب البحر المسجور...»^۲

۲. نماز امام زمان عجل الله فرجه در مسجد جمکران

نماز راه ارتباط انسان با خالق یکتاست. نماز نردبان سیر تکامل است. نماز ذکر و یاد معبود بخشنده و مهربان است که سبب آرامش و نشاط آدمی می‌شود.

^۱. بیستونی، شادی و آرامش از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه، ص ۴۵-۴۷.

^۲. موسوی اصفهانی، مکیال المکارم، ج ۲، ص ۳۰۴.

در ارتباط با بنای مسجد جمکران از ناحیه مقدسه روایت شده است که نماز آن حضرت دو رکعت است. در هر رکعت سوره حمد تا «ایاک نعبد و ایاک نستعین» خوانده می‌شود. سپس صدبار این آیه تکرار و بعد، ادامه سوره حمد تا آخر خوانده می‌شود. به دنبال آن نیز سوره توحید یکبار خوانده، سپس رکوع و سجود انجام می‌شود. در هر یک از رکوع و سجود نیز هفت بار تسبیح قرائت می‌شود. رکعت دوم نیز همانند رکعت اول به جا آورده می‌شود. پس از اتمام نماز نیز یکبار تهلیل و آنگاه تسبیح حضرت زهرا علیها السلام خوانده می‌شود. بعد از آن، صدبار صلوات در سجده گفته می‌شود. پاداش کسی که این عمل را انجام دهد «فمن صلاها فکأنما صلی فی بیت العتیق»^۱ است که از سوی امام زمان علیه السلام و با لفظ مبارک ایشان وعده داده شده است.

۳. دعای ندبه

دعای ندبه از جمله دعاهای باارزشی است که از امام صادق علیه السلام روایت شده و خواندن آن در چهار عید بزرگ اسلامی تأکید شده است.^۲

در منابع روایی و به گونه خاص در کتاب شریف مکیال المکارم زمان‌هایی مانند: بعد از ادای نمازهای روزانه، قنوت نماز، آخرین ساعات روز، روز جمعه، روز عرفه، ماه رمضان، عید فطر و قربان و... مکان‌هایی نظیر: مسجدالحرام، حرم امامان، عرفات، سرداب و... را به منظور برپاداشتن یاد و نام و دعا برای امام زمان علیه السلام برشمرده‌اند. این مناسک و اعمال برای پاسخ به بُعد فرامادی انسان و بهره‌مندی از لذت معنوی در

^۱. «هر کس این دو رکعت را بگذارد مانند کسی است که در کعبه گزارده باشد» (همان، ص ۵۰۳).

^۲. همان، ص ۱۴۱.

زندگی است. همان‌طور که بیان کردیم پرداختن به امور معنوی موجب دستیابی به آرامش و نشاط می‌گردد.

ب: کنش‌های عاطفی

از دیگر کنش‌هایی که در شادی و نشاط انسان تأثیر دارند کنش‌های عاطفی هستند. مقصود از کنش‌های عاطفی، کنش‌هایی است که با محوریت احساسات و عواطف شکل می‌گیرند. به تعبیر دیگر مجموعه‌ای از اعمال و فعالیت‌های شادی‌آفرین که ریشه در احساسات و عواطف دارد.^۱

در سبک زندگی اسلامی منتظرانه برخی از کنش‌های عاطفی که شادی‌آور و موجب برانگیختگی احساسات هستند را یادآور می‌شویم.

۱. سرودن و خواندن شعر در مدح منجی عَلَيْهِ السَّلَام

نویسنده کتاب مکیال المکارم سرودن و خواندن شعر در مدح و تمجید از امام عصر عَلَيْهِ السَّلَام را یکی از تکالیف بندگان نسبت به آن حضرت بیان می‌کند. وی می‌گوید این عمل نوعی یاری‌کردن امام به‌شمار می‌آید. امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید: «هرکسی درباره ما یک بیت شعر بگوید خداوند برای او خانه‌ای در بهشت خواهد ساخت.»^۲ سرودن و خواندن شعر از نمونه کنش‌های عاطفی است که ریشه در احساسات و عواطف دارد شادی و نشاط را فراهم می‌آورد.

^۱. نادی، واکاوی مولفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف ایجاد و گسترش مدارس شاد، ص ۲۳.

^۲. موسوی اصفهانی، مکیال المکارم، ج ۲، ص ۲۳۰.

۲. صله دادن به امام زمان عجل الله فرجه

نمونه دیگری از کنش‌های عاطفی در سبک زندگی منتظرانه، بخشیدن مقداری از مال خود به امام زمان عجل الله فرجه و مصرف کردن آن در کارهایی است که مورد رضایت ایشان است.

صله امام در زمان غیبت با مصرف کردن مال در کارهایی نظیر چاپ کتاب‌های مربوط به ایشان، برپا کردن مجالس یادآوری حضرت، صله به دوستان و به‌خصوص سادات علوی، علما و راویان اهل بیت علیهم السلام و... است.^۱ بر اساس برخی روایات، صله به مؤمنان و شیعیان مانند صله به امام است.

ج: کنش‌های اجتماعی

کنش اجتماعی از دیگر کنش‌های معطوف به شادی است که بر مبنای فعالیت‌های اجتماعی تعریف و انجام می‌پذیرد. این واکنش به محوریت موضوعاتی صورت‌بندی می‌شود که به‌نوعی اجتماعی به حساب می‌آیند.

خوش حال کردن مؤمنان

از نمونه کنش‌های اجتماعی که موجبات شادی و نشاط را پدید می‌آورد، خوش حال کردن مؤمنان است. خوش حال کردن مؤمنان موجب خرسندی امام عصر عجل الله فرجه می‌گردد. خوش حال کردن با مال، برآوردن نیازها، برطرف کردن غصه‌ها، شفاعت در حق آن‌ها، دعا کردن، احترام نمودن، قرض دادن و... یا هر کار صحیحی که

^۱ همان، ص ۳۲۲-۳۲۸.

به نیت خوش حالی صاحب الامر علیه السلام انجام شود، ثواب آن به مؤمن می‌رسد.^۱ به تعبیر دیگر خوش حالی منجی عالم در خوش حالی مؤمنان است؛ بنابراین اگر می‌خواهیم او را خرسند و شادمان کنیم، باید در ایجاد شادی و نشاط اجتماعی بکوشیم. در منابع دینی به پوشیدن لباس نیکو و خوش بو و خوش‌رو بودن توصیه شده است. اما بیشتر از شادی و نشاط فردی، سفارش به دستگیری از نیازمندان، کمک و اطعام به دیگران و شادی اجتماعی مورد تأکید است. این مهم، با دستگیری از ضعفا، اطعام به دیگران و تبریک و شادباش به سایر افراد، شادی اجتماعی پدید می‌آورد. این شاخصه که شادی مهدوی منحصر در فرد نیست و در صدد اشاعه شادی به اجتماع بوده، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

نتیجه

شادی و نشاط از نیازهای فطری انسان است. در آموزه مهدویت برای تأمین و تعالی شادی برنامه مناسب وجود دارد. نگارنده با توجه به اهمیت شادی و نشاط کوشش کرده، سازگاری اندیشه مهدویت با این اصل مهم را مورد کنکاش علمی قرار دهد. بین شادی و امید رابطه مستقیم برقرار است. از نظر روان‌شناسان باورهای مذهبی همچون مهدویت، سبب مقابله با استرس و ایجاد امید و رضایت از زندگی می‌شود. آموزه مهدویت با معنابخشیدن به زندگی، ایجاد باور نسبت به پیروزی نهایی حق بر باطل و باور به امنیت فراگیر مالی، جانی و روانی در زمان ظهور شادی را به وجود می‌آورد.

۱. همان، ص ۳۲۸-۳۲۹.

حزن و اندوه بر امام عصر عجل الله فرجه سبب معناداری و هدفمندی زندگی است. از سویی هر آنچه سبب هدفمندی و معناداری شود، موجب نشاط می‌گردد. در نتیجه، حزن و اندوه بر امام، سبب نوعی شادی و نشاط می‌شود. باورداشت مهدویت با امیدبخشی، معنابخشی، هدفمندی و عبودیت اسباب تأمین و تعالی شادی و نشاط را فراهم می‌آورد. در باورداشت مهدویت، توصیه به شادی‌های متعارف نیز به چشم می‌خورد. در آموزه‌های مهدویت توصیه فراوان به شادی در جشن نیمه شعبان، آغاز ولایت امام عصر عجل الله فرجه و... وجود دارد. در این جشن‌ها توصیه به اطعام، اظهار شادی، خوش‌رویی، پوشیدن لباس نو، صله به امام، خوش‌حال‌کردن مؤمنان، سرود و مدح منجی، انواع دعاها، نمازها و... وجود دارد. از شاخصه‌های شادی مهدوی، تقسیم و تکثیر شادی با دیگران مورد توجه است. در این‌گونه شادی‌ها، شاهد بسط و گسترش شادی و فراهم‌آمدن شادی اجتماعی هستیم.

منابع

قرآن

نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، صدوق، محمدبن علی، من لایحضر الفقیه، مؤسسه نشر اسلامی، قم، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن منظور، مصری الانصاری، محمدبن مکرم، لسان العرب، ادب الحوزه، قم، ۱۴۰۵ق.
۳. آرگایل، مایکل، روان شناسی شادی، ترجمه: گوهری، مسعود، جهاد دانشگاهی، اصفهان، ۱۳۸۲.
۴. افشانی، سیدعلیرضا و جعفری، زینب، رابطه دینداری و امید به آینده در بین دانشجویان دانشگاه یزد، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، شماره ۲، سال ششم، تابستان ۱۳۹۵.
۵. بیستونی، محمد، شادی و آرامش از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه، بیان جوان، تهران، ۱۳۸۴.
۶. پسندیده، عباس، الگوی اسلامی شادکامی، قرآن و حدیث، قم، ۱۳۹۳.
۷. حرّعاملی، محمدبن حسن، اثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، تصحیح: اعلمی، علاءالدین، مؤسسه اعلمی، بیروت، بی تا.
۸. سلیمیان، خدامراد، رجعت از نگاه قرآن، فصلنامه انتظار موعود، شماره ۱۹، پاییز و زمستان ۱۳۸۵.
۹. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۷۳.

۱۰. رئوفی، زینب، روان‌شناسی بالینی، خبرگزاری رضوی.

<http://www.razavi.news/fa/report/2485/>

۱۱. فرانکل، ویکتور، انسان در جست‌وجوی معنا، ترجمه: صالحیان، نهضت و

میلائی، مهین، درس، چاپ هجدهم، تهران، ۱۳۸۶.

۱۲. فراهیدی، خلیل‌بن‌احمد، العین، مؤسسه دارالهجره، قم، ۱۴۰۹ق.

۱۳. طوسی، محمدبن‌حسن، الغیبه، تصحیح: طهرانی، علی‌احمد و طهرانی، عبدالله،

مؤسسه معارف اسلامی، قم، بی‌تا.

۱۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی یک جلدی معین، چاپ دوم، سرایش، تهران،

۱۳۸۰.

۱۵. موسوی اصفهانی، محمدتقی، مکیال المکارم فی فوائد القائم عنه السلام، مؤسسه امام

مهدی عنه السلام، چاپ پنجم، قم، ۱۴۲۸ق.

۱۶. نادى، محمدعلی، واکاوی مؤلفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف

ایجاد و گسترش مدارس شاد، فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی،

شماره ۳. پاییز ۱۳۹۸.

۱۷. صفدری، پروانه، نقش اعتقاد به مهدویت در امید به زندگی، تحقیق پایانی سطح

دو، مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران، قم، ۱۳۹۴.